

Bejn Haltejn

Noti u Taħriġ fuq it-Testi tar-4 sena

Paul Gatt
Yanica Magro

malti.skola.edu.mt

Werrej

Refuġjata p. 3 – Mario Azzopardi	2
Lill-Qamar Kwinta p. 4 – Rena Balzan.....	3
Passaġġi p. 5 – Ĝorġ Borg.....	4
Quo Vadis? p. 6 – Rużar Briffa.....	5
Niftakar p. 7 – Anton Buttigieg	6
Katrin tal-Imdina p. 10 – Dwardu Cachia	7
Jien p. 17 - Victor Fenech.....	8
Jum San Valentin p. 18 - Maria Grech Ganado	9
B' Idejna p. 19 - Adrian Grima.....	10
Aqrali xi haġa gdida, qaltilha p. 31– Clare Azzopardi	11
Il-Koranta p. 37 – Oliver Friggieri	12
Ittri lil Marta p. 42 – Joe Friggieri	13
Ix-Xini Jimxi fl-Art p. 45 – Manwel Magri.....	14
Jacqueline p. 48 - Pierre J. Mejlak	15

Refugjata p. 3 – Mario Azzopardi

Il-poezija titkellem dwar **refugjata** (mara li kellha titlaq minn pajjiżha tort tal-gwerra) li tgħix f'kamp tar-refugjati. It-tliet strofi jirrapreżentaw il-passat, il-futur u l-preżent tar-refugjata.

Fl-ewwel strofa hemm referenza għal dak li tilfet u ħalliet warajha.

I-ilma li nixfilha...
li wliedha saru dellijiet...

It-tieni strofa ninnutaw il-ħolm u dak kollu li tixtieq qalbha.

dik li tittama fis-siggar taż-żebug
u waži

L-aħħar strofa r-refugjata tkhabbat wiċċha mar-realtà kiefra tas-sitwazzjoni vjolenti ta' madwarha.

kemm-il toqba f'ras il-mejtin
teħtieg
biex jitmela l-ispażju tad-duluri tagħha.

Jenin u Hebron huma żewġ kampijiet tar-refugjati fil-palestina fejn jgħixu eluf ta' Palestinjani li kellhom jaħarbu mill-qilla tal-kunflitt ma' Izrael.

Samih: isem is-sieħeb tar-refugjata. (Jista' jkun li l-poeta għażel dan l-isem biex ifakkarr f'*Samih al-Qasin*, poeta mill-Ġordan li sar magħruf għall-poeziji tiegħu dwar il-kunflitt bejn il-Palestinjani u l-Iżraeljani.

A. Immarka Veru jew Falz:

- Din il-poezija hija dwar sitwazzjoni ta' niket: _____
- Din il-poezija tfaħħar il-gwerra: _____
- Is-suġġett t-tema tal-poezija huwa wieħed attwali: _____
- Il-poeta juža ton ferrieħi f'din il-poezija: _____

B. Irrispondi.

- Dwar liema żewġ popli qed jitkellem il-poeta?

- Min hija l-protagonista tal-poezija?

- Pajjiżna huwa milqut mill-problema tar-refugjati tort tal-gwerer f'pajjiżi oħra?

Lill-Qamar Kwinta p. 4 – Rena Balzan

Il-poetessa qiegħda tindirizza lill-qamar u titħaddet miegħu daqs li kieku qiegħed maġenbha (**apostrofi**). Hija tgħidlu li taf li hu fqajjar għaliex fuqu ma teżisti ebda forma ta' ħajja u għaliex id-dawl li jirrifletti huwa kollu ġej mix-xemx. Illum li taf dan kollu m'għadhiex tħossha msahħra u għalhekk m'għadxi għandu influwenza fuq il-fantasja tagħha. Madankollu, in-natura semplice tiegħu żid l-ammirazzjoni tal-poetessa lejh. Il-qamar isir għajnejn ta' ispirazzjoni poetika u hekk iqanqlilha l-poežija f'qalbha.

“u terġa’ qalbi tfur bil-poežija”.

Il-poetessa tidher qisha qed tidentifika lilha nnifisha mal-qamar. Il-versi huma **maħlula** (m'hemmx skema ta' rima) u kull vers huwa **endekasillabu** (tal-ħdax) li jimplika li għal Balzan dan is-suġġett huwa serju għaliex jinvolvi l-awtoriflessjoni. In-nuqqas ta' rima tista' timplika ġertu informalità u kalma li l-poetessa tħoss taħt qamar kwinta. Il-poežija hija magħmulha minn strofa waħda.

A. Agħżel it-Tajba

Din il-poežija hija miktuba minn **poeta / poetessa**.

F'din il-poežija l-awtriċi titkellem **mal-qamar / max-xemx**.

Din il-poežija hija magħmulha minn **strofa waħda / żewġ strofi**.

F'din il-pežija insibu **rima mqabbha / versi maħlula**.

Meta Balzan tara lill-qamar kwinta tħoss sens ta' **ammirazzjoni / rabja**.

B. Wieġeb dawn il-mistoqsijiet:

1. Sib vers mill-poežija li juri li l-poetessa qiegħda titkellem mal-qamar.

2. Għaliex Balzan taħseb li l-qamar huwa fqajjar?

3. Minn fejn iġib id-dawl il-qamar skont il-poetessa?

4. Kif tħoss li qed jaffettwa s-smewwiet il-qamar?

5. Il-qamar għadu jħalli l-istess effett li kien iħalli fuq il-poetessa meta kienet tifla? Xi jfisser dan?

Passaġgi p. 5 – Ĝorg Borg

Il-poeta Ĝorg Borg jippreżentalna l-ħajja umana bħala sensiela ta' "passaġġi" li flimkien jiffurmaw il-vjaġġ li kull bniedem jibda fit-twelid u jtemm mal-mewt. Dawn il-passaġġi, mogħdijiet jew trejqiet juru l-għażiex varji li l-bniedem għandu quddiemu. Borg jagħti deskrizzjoni ta' fażiċċi differenti tal-ħajja għax hu stess ġarrab esperjenzi differenti u għalhekk għad-dawn il-passaġġi. L-elementi **awtobiografici** jwassluна riflessjoni dwar il-ħajja tal-bniedem minn għajnejn bniedem sensittiv.

F'kull strofa nsibu **kuntrast**. Fl-ewwel zewg versi ta' kull strofa jippreżentaw esperjenza pozittiva jew newtrali imma jispicċċaw b'deskrizzjoni ta' żminijiet diffiċċi mimliji taħbit, dżillużjoni, uġiġi. L-akbar kuntrast jinsab fl-aħħar strofa. Hawn il-bniedem vjaġġatur jilhaq id-destinazzjoni / it-tarf tal-vjaġġ tiegħu. Il-poeta donnu qiegħed jagħmel distinzjoni bejn:

- il-bniedem li ma jemminx u li mal-mewt ikollu jħabbat wiċċu mal-limitazzjonijiet tal-umanità
- il-bniedem tal-fidi li jemmen li mal-mewt ma jintemmx kollox, anzi jħares lejn il-mewt bħala "passaġġi" għall-ħajja eterna.

Hawn għandna kuntrast qawwi bejn l-esperjenzi li jħalluk medhi u aljenat fil-ħajja ta' din id-dinja u esperjenzi, bħat-tbatija u l-mewt li jekk tinterpretahom minn perspettiva reliġjuża "jwasslu temmen / fl-infinit."

Borg joħloq sens ta' **parallelizmu** fl-istruttura ta' kull strofa billi joħloq xebh fil-binja tal-strofi kollha. Ir-repetizzjoni f'kull strofa tal-frażiżiet "Hemm passaġġi" u "hemm oħrajn" toħloq effett ta' mixja minn stadju għal iehor. Kull stadju fih il-bidu u t-tmien tiegħu iż-żid meta tgħaqeqadhom flimkien jagħmlu vjaġġ sħiħ. Dan il-vjaġġ huwa ffigurat mit-“twelid” fil-bidu tal-poezija u jintem fl-aħħar strofa bl-“infinit.”

A. Immarka Veru jew Falz.

1. F'din il-poezija l-poeta jinqeda bil-metaphora tal-passaġġi biex jissimbolizza l-vjaġġ tal-ħajja mit-twelid sal-mewt. Veru ☐ Falz ☐	2. It-ton ta' din il-poezija huwa <i>sarkastiku</i> , jiġifieri jgħid haġa u jrid ifisser eżattament bil-maqlub. Veru ☐ Falz ☐
---	---

B. Agħzel it-tajba.

1. Dawn il-passaġġi jirrapreżentaw:

- a) triqat differenti li l-bniedem jista' jaqbad matul ħajtu.
- b) fejn irid imur il-poeta.
- c) fejn kien iħobb imur jimxi meta kien żgħir.

2. Meta l-poeta jgħid li "hemm xi passaġġi li toħroġ minnhom kollok grif" v. 7 – 8 irid ifisser:

- a) Is-siġar f'dawn il-mogħdijiet ma jkunx jinżabru ta' spiss.
- b) Ċertu esperjenzi jħallu fuqek riżultat negattivi.

Ċ. Tista' tagħti xi eżempji ta' passaġġi li toħroġ minnhom kollok grif?

Quo Vadis? p. 6 – Rużar Briffa

Rużar Briffa jinqeda bil-ħarruba biex jirrifletti fuq il-ħajja umana. Jista' jkun li l-poeta jidentifika ruħu ma' din is-siġra indiġena Maltija, għax bħalha jħossu waħdu, 'il bogħod mill-folla.

Fl-ewwel strofa l-poeta jagħtina deskrizzjoni minn barra (esterjuri) tal-ħarruba. Ir-**ritmu** huwa kalm u l-vokabolarju magħżul jagħtina sens ta' frankwillità u paċi fejn donnu ż-żmien waqaf. Min-naħa l-oħra t-tieni strofa toffri deskrizzjoni minn ġewwa (interjuri) ta' dak li għaddej minn moħħ il-ħarruba dwar il-perċezzjoni tagħha tal-bniedem. F'din l-istrofa hemm sens ta' **ritmu** mgħaqgħel imnissel mil-**lessiku** li jrodd is-sens ta' għażiela u stress ta' ħajjet il-bniedem.

Il-kreattività tal-poeta tidher mill-mod kif il-poeta **jippersonifika** s-siġra li tistaqsi għadd ta' **mistoqsijiet retorici**. Għalhekk il-ħarruba taħseb mill-perspettiva ta' siġra u ssemmi aspetti tan-natura li jikkonċernawha bħal “l-għeruq”, “ir-riħ” u “x-xemx”. Hawn ikompli jimmanifesta ruħu l-kuntrast bejn l-istatiċċità tas-siġra u d-dinamiżmu tal-bniedem. Dan il-ġenn fil-ħajja tal-bniedem inissel sens ta' vojt u nuqqas ta' skop fejn il-bniedem ma jinrabat ma' xejn, l-anqas mal-valuri li jwasslu jgħix ħajja kuntenta. Anzi l-bniedem moħħu biss f’ “il-ħajja tas-suq” – metafora li tirrapreżenta l-meterjalizmu u l-kilba għall-flus, fatturi li għal xi wħud spiċċaw l-uniku skop ta' ħajjithom.

A. Irrispondi Veru jew Falz.

1. Il-karatru ewlieni f'din il-poežija hija l-ħarruba. _____

Il-ħarruba tirrapreżenta lill-bniedem żagħżugħ bla maturità ta' xejn.

2. Din il-poežija hija waħda riflessiva għiex permezz tal-ħarruba l-poeta jridna nirriflettu dwar kif qed ngħixu. _____

B. Kompli dawn is-sentenzi.

1. Fl-ewwel strofa l-poeta jiddeskrivi lill-_____.

2. Żewġ aġġettivi li jiddeskrivu lil din il-ħarruba huma: _____ u _____.

3. Il-ħarruba minn fejn tinsab tista' tosserva

4. Żewġ espressjonijiet li jiddeskrivu l-bnedmin huma _____ u _____

Ċ. Qabbel il-vokabolarju mat-tifsira.

1	magħtuba		benniena
2	nieqa		tikkontrolla
3	ħalja		batuta
4	trażjan		ma jib zgħu għal xejn, jaħlu
5	lehma		ispirazzjoni

Niftakar p. 7 – Anton Buttigieg

F'din il-poezija nsibu element qawwi ta' *parallelizmu* fejn il-poeta jiddeskrivi u jqabbel żewġ avvenimenti opposti li bidlulu ħajtu: It-tieġ u l-funeral ta' martu.

Din il-poezija hija *elegija* (titkellem dwar il-mewt) u fl-istess ħin *lirika* (ħierġa mill-qalb). Anton Buttigieg jiftaħ il-poezija fuq nota ferrieħa fejn jiddeskrivilna l-mumenti sbieħ li għadda ma' martu, ma' familtu u ma' ħbiebu dakinhar tat-tieġ. Fost dawn isemmi d-daqq ferrieħi tal-qniepen, il-libsa bajda tal-ġħarusa, id-dija tad-dwal tal-karozza (parilja), iż-żfin ferrieħi waqt it-tieġ u l-ġhaqda u l-wens ta' martu fid-dar.

Fit-tieni parti tal-poezija l-folja tinqaleb għaliex il-poeta jagħtina rakkont ta' jum il-funeral ta' martu. Huwa jispjega s-sentimenti u l-emozzjonijiet li ħass dak il-jum u kif jispiċċa l-poezija jurina kemm qiegħed iħoss vojt fih innifsu mingħajr martu. Hawn il-poeta jerġa' juža s-sensi biex jiddeskrivi din l-atmosfera ta' niket li kien qed iġarrab. Huwa jsemmi d-daqq newwieħi tal-qniepen, l-armar sempliċi u sewdien fil-knisja, il-ħsejjes tax-xorok, iż-żaqżiż tal-ħabel u s-solitudni tiegħu lura d-dar.

Il-lingwaġġ sensorju jintuża mill-poeta biex jiddeskrivi dawn il-mumenti li baqgħu impressi fil-memorja tiegħu. Dan it-tiġrib sensorju li esperjenza fit-tieġ u fil-funeral għenu biex jibqa' jiftakar b'mod ċar kulma ġara f'dawn l-okkażjonijiet. Permezz ta' dan il-lingwaġġ sensorju, il-qarrej ikun mistieden biex jissieħeb, jgħix, jgħarrab li qiegħed jgħaddi minnu l-poeta.

A. Immarka Veru jew Falz.

1. F'din il-poezija l-poeta joħloq *kuntrast* bejn iż-żewġ partijiet tal-poezija. _____
2. Iż-żewġ partijiet tal-poezija jimxu b'mod *parallel* ma' xulxin. _____

B. Wieġeb dawn il-mistoqsijiet.

1. X'għiet tara l-ġemgħa b'enu jażżemu?

2. X'qed jiġi cċelebrat fl-ewwel taqsima?

3. Ikkwota żewġ versi mill-ewwel parti tal-poezija li jru atmosfera ta' ferħ u ieħor ta' niket mit-tieni parti tal-poezija li jikkuntrasta mal-ewwel wieħed.
i.

ii.

4. X'ton qiegħed iħaddem il-poeta fiż-żewġ partijiet tal-poezija?

5. Sib xi vokabolarju mit-tieni parti tal-poezija li juri li l-poeta huwa mnikket.

6. Għalfejn din il-poezija hija *elegija*?

Katrin tal-Imdina p. 10 – Dwardu Cachia

Il-poeta Dwardu Cachia jirrakkuntalna permez ta' din il-ballata romantika (għanja li tirrakkonta ġrajja ta' mħabba) minn xiex kellha tgħaddi Katrin tal-Imdina f'jum wieħed jiġifieri tiżżewwegħ u tormol. Il-poeta jibda billi jagħtina deskrizzjoni dettaljata taċ-ċeremonja tradizzjonali tat-tieġ tal-ħakem ma' Katrin. F'din il-parti tal-poežija t-ton (burdata) huwa ferrieħi u r-ritmu huwa mexxej bl-użu tal-ottavi u l-versi senarji (tas-sebgha).

Imbagħad, b'ton li juri tensjoni u ritmu aktar kajman (bl-użu tal-kwartini u versi ottonarji) issegwi l-wasla tal-furbani, li dak iż-żmien kienu ta' theddida għas-sigurtà u l-ħajja tal-Maltin. Jiddeskrivi wkoll ir-reazzjoni tal-Maltin u l-ġlieda li segwiet.

Fl-aħħar, il-poeta jerġa' jaqleb it-ton fejn isir ta' swied il-qalb u r-ritmu ftit aktar mgħaġġel bl-użu tal-kwartini b'versi senarji (tas-sitta). Hawn Cachia jagħtina deskrizzjoni tal-atmosfera mnikkta li tikkarratterizza r-ritorn tal-Maltin lejn il-Belt bil-ħakem mejjet. Jtemm il-ballata b'deskrizzjoni tar-reazzjoni ta' Kartin meta qalulha li żewġha kien inqatel mill-ġħedewwa tal-Maltin. Biex il-poeta jagħmel il-ballata aktar realistika juža d-diskors dirett. Il-vokabolarju huwa semitiku biex aktar jirrifletti l-perjodu li fih seħħet din il-ġrajja bl-użu ta' kliem arkajku (jiġifieri li m'għadux jintuża) bħal haddara v. 19, *mdannitha* v. 29, *raħeb* v. 30.

A. Immarka Veru jew Falz:

- Karin iżżewġet lil żagħżugħ li ma kien jafu ħadd: _____
- F'din il-poežija jiispikka l-fatt kemm Katrin kienet tfajla xortiha tajba: _____
- “Katrin l-għarusa, bħal warda Maltija” Din il-figura tat-taħdit tissejjaħ similitudni: _____
- Din il-poežija hija *ballata*, jiġifieri għanja li tirrakkonata storja: _____
- Il-kelma għors v. 3 tfisser annimal kbir sufi: _____

B. Wieġeb dawn il-mistoqsijiet:

- Min kien ser jiżżewwegħ? _____
- Fejn kien ser jiżżewwgu? _____
- Min niżel fuq ix-xtut Maltin? _____
- X'għamel il-ħakem hekk kif induna li ġew l-għedewwa? _____
- Għaliex il-Maltin ġew lura lejn I-Imdina b'rashom imgħaddsa? _____
- X'għamlet Katrin għall-aħbar kerha li ngħatat? _____
- Xi ġralha f'ġurnata waħda Katrin tal-Imdina? Liema huma s-sentimenti ewleni li jinhassu f'din il-ballata? Saħħa it-tweġiba bi kwotazzjonijiet li juru dan. _____

Jien p. 17 - Victor Fenech

Meta niġu biex inwieġbu l-mistoqsija “**Min jien?**” ma nsibuhiet faċli daqskemm naħsbuha. Il-poeta jipprova jistħarreg l-identità tiegħu. Kull strofa tibda bi stqarrija fuq il-“jien” tiegħu (b’eċċejżjoni tal-aħħar strofa) permezz ta’ aġġettiv. Jidher li dan l-eżerċizzju ta’ autoanalizi mhux daqstant faċli għax il-ħin kollu qed jikteb deskrizzjonijiet li huma **opposti** ta’ xulxin: *idealist* jew *prattiku*, *romantiku* jew *realist*, *ribell* jew *kompromessist*. Dan ifisser li l-poeta jgħib ruħu differenti skont il-mument li jkun fi. Fl-aħħar strofa l-poeta jammetti li hu jħaddan ħafna opinjonijiet differenti li, xi drabi u f’ċerti ċirkustanzi, jikkuntradixxu lil xulxin. Bħal kull bniedem ieħor hu għandu personalità ambivalenti b’ħafna sfumaturi (“Jien ħafna nies”), sfumaturi li xorta waħda jiffurmaw l-individwalitā kumplessa ta’ “bniedem wieħed”. Madankollu dawn l-isfumaturi huma bizzżejjed biex iwasslu lill-poeta biex jiddubita mill-integrità tiegħu nnifsu u biex jidħol fi križi ta’ identità,

Din **I-inċertezza** toħrog fid-deher fl-aħħar vers tal-poezija: “Jien ... min jien?” Il-poezija kellha tkun tweġiba ta’ din il-mistoqsija, imma ma kienx hekk għax il-poeta spicċa b’mistoqsija. Għalhekk il-poeta qed jaqta’ qalbu biex jagħti definizzjoni tiegħu nnifsu. In-nuqqas ta’ certezza jkompli jissaħħa bl-istil modern li l-poeta juža ikkaratterizzat mill-versi ħielsa u n-nuqqas ta’ rima.

A. Immarka Veru jew Falz

1. F’din il-poezija l-poeta jinqeda bl-ewwel persuna (Jien) biex jagħmel riflessjoni dwar l-identità tiegħu.

2. F’din il-poezija l-poeta juža ton sarkastiku u ironiku fejn jgħid ħaġa u jrid ifisser oħra.

3. Din il-poezija hija waħda moderna għaliex għandha versi ħielsa u bla rima.

B. Irrispondi dawn il-mistoqsijiet.

1. Mill-poezija sib tliet opposti (paradossi) li jiddefenixxu lill-poeta.

i. _____ ii. _____ iii. _____

2. X’irid jgħid il-poeta bl-istrofa “*Jien ħafna nies ... u jien bniedem wieħed.*”

3. Aħseb dwarek innifsek u ikteb tliet sentenzi li juru int min int u kif iġġib ruħek f’kuntesti differenti. (Eż. mal-ħbieb u mal-ġenituri, l-iskola u f’xi għaqda li tattendi...)
- _____
- _____
- _____

Jum San Valentin p. 18 - Maria Grech Ganado

Għalkemm it-titlu jfakkarna fid-drawwa qadima ta' San Valentin, din il-poežija hija mimlja rabja u ribelljoni. Hijha rifless ta' esperjenza qarsa li l-poetessa kellha ma' żewġha. Grech Ganado qiegħda tisfoga l-emozzjonijiet tagħha u għalhekk it-ton hu ta' rabja.

Din hi poežija moderna. Hafna mill-kliem hu marbut mal-vjolenza, rifless tar-rabja li qed tkompsa il-poetessa: "balla", "kanun", "duħħan", "nħażżeżiżilha" u "traditur". Fl-ewwel strofa, il-poetessa tqabbel il-kliem li trid tgħid ma' "balla" u ħalqha ma' "kanun" għaliex bejn ir-raġel tagħha hemm gwerra. Bħalma kanun jispara l-balal, ħalqha se jispara kliem iebes lejn żewġha. Fit-tieni strofa, il-poetessa qed tpingilu kartolina differenti ħafna minn dik li s-soltu tintbagħha. Il-kartolina tagħha qed tkompli toħrogħ ir-rabja li mhix tkallixa tirraġuna sew għalhekk "iswed duħħan bħal moħbi". Insru nafu li matul ir-relazzjoni li kellha hija kienet tkompsa.

Il-poežija tagħlaq bil-poetessa li qed tistenna xi tip ta' rispons mingħand dak li se jirċievi l-attakk verbali (bil-kliem). Paradossalment (it-tlaqqigħ ta' żewġ ideat kuntradittorji), dan jista' jfisser li għalkemm hi rrabbjata, xorta waħda għad hemm moħbija xi mkien moħbija xi emozzjoni pozittiva li għadha interessata f'dak li weġġagħha. Hi ma tridx tirċievi "balla" iż-żda "ballun" li ma jweġġgax jiġifieri li ma jgħidilhiex kliem iebes bħalma għamlitlu hi. (*Xi noti huma meħudin minn Holoq ta' D. Aloisio*)

1. Sib kliem mill-poežija li għandu x'jaqsam ma' mibegħda

--

2. Qabel

Il-ballun	Il-balla

Il-kliem li trid tgħid il-poetessa iktar jaqbel ma' (ballun, balla).

3. Xi jfissru għall-poetessa?

a. Għalina, San Valentīn hija festa ta' mħabba.

Għall-poetessa, San Valentīn _____

b. Għalina, il-kartolina ta' San Valentīn hi sabiha, bl-orsijiet u bil-qlub.

Għall-poetessa, il-kartolina ta' San Valentīn _____

c. Għalina, il-kulur aħmar ifisser imħabba.

Għall-poetessa, il-kulur aħmar ifisser _____

B'Idejna p. 19 - Adrian Grima

F'din il-poežija, Grima qed jaqsam magħna l-ħsibijiet li jgħaddulu minn mohħu meta jindaqq l-innu nazzjonali. Ĝalkemm hu qed jitkellem fis-singular, jiġifieri fuqu nnifsu, huwa qed iħoss dak li jħossu bosta Maltin. Dan jidher mit-titlu li qed jirreferi għal idejn il-Maltin kollha. Hafna huma dawk li waqt l-innu Malti ma jkunux jafu kif ha joqogħdu. Grima jagħmel bħall-bqija tan-nies biex ma jidhirx differenti.

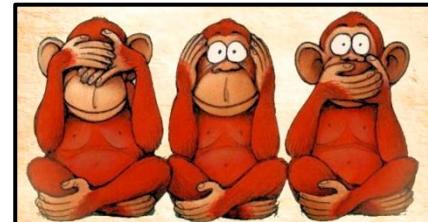

L-innu nazzjonali “jindaqq biex ifakkarni li jien dak li jien”. L-innu nazzjonali jagħti identità lic-ċittadini hekk kif juri li huma Maltin. Imma kemm fil-verità nkunu qiegħdin nifħmu l-kliem tal-innu u l-ġesti ta’ jdejna? Bi tliet similitudnijiet, Grima juri kif l-innu nazzjonali huwa inutli ġaladarba l-Maltin mhumiex jifħmu x’jiġifieri tkun nazzjon.

Din il-poežija tikkritika lill-poplu Malti għal kif iġib ruħu quddiem l-innu Malti. Grima juža ton ta’ frużazzjoni hekk kif jixtieq jibdel dak li jdejqu fil-poplu Malti. Imma huwa jħossu dgħajnejf. B'mod ironiku, huwa jagħżel it-triq tal-aljenazzjoni billi bħat-tliet xadini għaqlin¹, ma jarax u ma jismax l-aljenazzjoni kollettiva tal-ġens Malti.

Metrika

Din il-poežija għandha stil modern għaliex tibni fuq il-vers ħieles u bla rima.

Wieġeb

1. X'jagħmilna Maltin?

a) _____	b) _____	c) _____
d) _____	e) _____	f) _____

2. Il-poeta kif qed juri li qed iħossu ħuta barra mill-ilma fit-tielet strofa?

Ma' xiex iqabbel ruħu?	Għaliex inutli?
spalliera	
fidil f'salib it-toroq	
poplu li ma jemminx fih innifsu	

3. Semmi 2 temi li jispikkaw f'din il-poežija

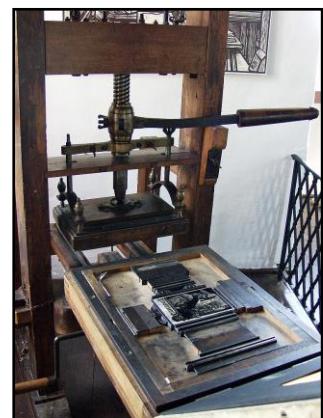
a) _____	b) _____

¹ L-immaġni tat-Tliet Xadini Għaqlin oriġinat fil-Ġappun sabiex twassal prinċipju jew massima popolari fil-Lvant: “ma nara ebda ħażen, ma nisma’ ebda ħażen u ma ngħix ebda ħażen”. Dan hu rrappreżentat minn 3 xadini: Miżaru, li qiegħda tgħatti għajnejha, Kikażaru, li qiegħda tgħatti widnejha, u Iważaru, li qiegħda tgħatti ħalqha.

Aqrali xi haġa ġdida, qaltilha p. 31- Clare Azzopardi

F'din is-silta niltaqgħu ma' familja – Maurice u Stella (il-ġenituri) u Lina l-bint. L-awtriċi tilgħab biż-żmien biex tirrakkontalna x'għadda minn din il-familja bill-tibda mill-preżent fejn il-qarrej jiľtaqqa' mal-protagonista bil-kaxxa "miksija b'pannu blu" f'idejha, imbagħad jirrakkuntalna t-twelid u t-trobbija tagħha sa ma jasal sal-mewt tal-ġenituri tagħha u l-preżent. L-effett ta' dan huwa biex titnissel kurżitā fil-qarrej u jinħoloq sens ta' misteru.

Peress li l-missier kellu stamperija, Lina twieldet u trabbiet qalb il-kotba u aktar ma beda jgħaddi ż-żmien aktar bdiet tingħalaq f'dinja għaliha. Ftit li xejn kellha interazzjoni soċjali ma' nies tamparha. Dan wassal biex tintelaq u ma tiħux ħsieb l-apparenza tagħha:

"b'xagħarha qasir ma rasha, b'dublett griż u flokk griż jinqafel bil-but tuni griži skuri minn quddiem."

L-użu tal-kulur griz hija rapreżentazzjoni **metaforika** tal-monotonija u n-nuqqas ta' kulur f'ħajjet Lina. L-gheluq f'ħajjitha u r-rabta mal-kotba kienet twaqqafha milli tesplorha l-interess tagħha lejn is-sess oppost.

Għalkemm Lina segwiet il-passi ta' missierha f'dak li hu xogħol, jiġifieri fix-xogħol tal-istamperija, jidher li dawn ftit li xejn kienu jaqblu bejniethom u spiss kienet teskala t-tensiżi fir-relazzjoni. Il-missier ried li jistampa biss kotba "li jinbiegħu" filwaqt li bintu xtaqet ħafna li jistampaw "xi haġa ġdida". In-nuqqas ta' qbil kien jirrifletti wkoll l-fatt li Maurice kien jippublika biss kotba ta' awturi rġiel. Lina ma setgħet qatt tifhem ir-raġuni għal dan.

Ir-relazzjoni bejn Lina u Stella kienet waħda aktar trankwilla sakemm fl-aħħar ta' ħajjitha Stella tissorprendi bil-kbir lil Lina għaliex ma setgħetx tifhem kif kien irnexxieha taħbiha sigriet għal 45 sena. Dan is-sigriet jibqa' jissemma tul is-silta u jservi biex iżid il-kurżitā fil-qarrej. Is-sigriet kien jikkonsisti minn ħamsa u erbgħin ktieb magħżuла minn Stella ta' awturi nisa u li ġabret bil-moħbi ta' żewġha Maurice.

L-gheluq tal-istorja huwa wieħed miftuħ għaliex Lina tispicċċa ddidżappuntata bix-xogħliljet tal-awturi nisa li qrat. L-awtriċi ma tgħidilniex x'kien fihom ħażin dawn il-kitbiet u jekk Lina b'dispjaċir ikollhiex taċċetta u taqbel mad-deċiżjoni ta' missierha li ma jippubblikax dawn ix-xogħliljet.

A. Immarka veru jew falz.

1. L-awtriċi tittratta r-relazzjoni familjari bejn bint u l-ġenituri tagħha. _____
2. Lina ma kinitx tirrispetta lill-ġenituri tagħha għaliex ma kinitx taqbel magħhom. _____
3. Ix-xewqa ta' Lina kienet li tippubblika xogħliljet ta' awturi ġoddha. _____
4. Maurice ma kienx jaf b'dan is-sigriet. _____
5. Stella kienet ġabret il-manuskritti u stampathom bil-moħbi ta' żewġha. _____

B. Irrispondi.

1. Għalfejn taħseb li Lina kienet iddiżappuntata b'dak li qrat?
2. Liema parti ta' din in-novella l-aktar li ħallewlekk taħseb fuqha? Għaliex?

Il-Koranta p. 37 – Oliver Friggieri

F'din in-novella niltaqgħu ma Anježi, jew aħjar kif kienet magħrufa il-Koranta. Hija tiġbed is-simpatja tagħna għall-mod kif l-awtur jiddesktiviha bħala persuna semplici, weħidha, u fraġli. L-istorja tista' tqanqal ukoll rabja lejn dawk li jittrattawha hażin.

Il-Koranta kienet mara devota ħafna u għalkemm damet ħafna ma qalghet dak li xtaqet hija baqgħet devota u persistenti fit-talb tagħha. Għalhekk narawha regolarmen tmur il-quddies, tixgħel ix-xemgħa lill-Madonna u titlob lil San Ĝużepp. Il-Knisja barra li tirrapreżenta r-refuġju tagħha, tirrapreżenta wkoll il-ħolma tagħha għaliex f'dan l-imkien kienet tistenna li ser tiltaqa' ma' xi raġel tajjeb.

Il-knisja mžejna għat-tieġ tingħaqad mal-għarajjes fil-ferħ tagħhom f'dan il-jum tant mistenni. Il-kappillan jispikka fit-tentattiv tiegħu biex isalva lill-Koranta mill-istorbju tal-ġemgħa li nġabret quddiem il-knisja tistenna biex tara.

F'din l-istorja l-awtur permezz tad-deskrizzjoni tiegħu jrid jurina l-effett negattiv li l-ilsien hażin tan-nies jista' jkollu fuq l-individwu. Ilsi in-nies isir persekuzzjoni inġusta u l-Koranta tispicċa vvittimizzata b'mod kollettiv min-nies tar-rahal. L-effett ta' dan hija s-solitudni u d-dwejjaq li kienet thoss, evidenti "fl-ġeja", "ir-roġħda" u fil-biki li kienet tibki kull fil-ġħaxja. Il-qofol tal-vjolenza psikologika fuq din il-mara jintlaħaq min-nies li riedu akkost ta' kollox iħassrulha l-aktar jum importanti ta' haġġitha. Fuq in-naħha l-oħra naraw lil Indri li fl-aħħar tal-istorja wara li ntemm kollox jistqarr imħabbtu lejn Anježi, simbolu ta' bidu ġdid għal din il-mara.

A. Irrispondi Veru jew Falz.

- Kulħadd kien jaf fejn toqgħod il-Koranta għalkemm isimha propju kien Anježi. _____
- Hija kienet iżżewġet żgħira. _____
- Il-Koranta kienet regolarmen titlob lil Sant Antnin isibilha raġel. _____
- Din il-mara xejn ma kienet kuntenta b'xortiha u xtaqet ħafna li haġġiha kienet bħal ta' nisa oħra li kellhom raġel u ulied lil min jieħdu ħsieb. _____
- Indri kien għażeb ta' 'I fuq minn ħamsin li sikwit kien jitfaċċa fil-kantuniera u joqgħod jittanta x-xemx għaddejja. _____

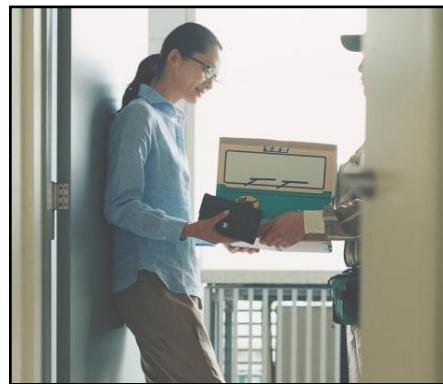
B. Kompli dawn is-sentenzi.

- Il-Koranta bdiet tipprova tiġbed l-attenżjoni ta' Indri billi tnewwillu _____
- Skont l-awtur haġġi kienet qatt ma basar li l-Koranta setgħet _____
- Għalkemm kellha ż-żmien, il-Koranta kienet għadha qisha _____
- Il-folla malli rat lill-Koranta bdiet tgħajjat, “_____.”
- Minħabba l-għagħha tan-nies barra l-knisja, iż-żwieġ kellu jsir quddiem _____
- Minbarra l-Koranta, protagonist ieħor f'din in-novella huma n-nies tar-rahal. Xi jrid jurina l-awtur dwarhom? Saħħaħ it-tweġiba b'eżempji u kwotazzjonijiet. _____

Ittri lil Marta p. 42 – Joe Friggieri

L-awtur iħallina fuq ix-xwiek sal-aħħar tan-novella biex jaqtgħalna l-kurżitā kif ser jintemm dan ir-rakkont. Marta tibda tirċievi ittri anonimi mingħand żagħżugħ misterjuż fejn għall-bidu kien jiddeskrivi lilu nnifs u l-gosti tiegħu iżda qatt ma lissen kelma waħda dwar l-imħabba. F'daqqa waħda f'dawn l-ittri beda jiktbilha repetutament li kien qed ipinġiha. Dawn l-ittri issa ma baqgħux inislu sens ta' kurżitā f'Marta, iżda sens ta' monotonija u biża'. L-istorja tieħu svolta differenti meta l-pittur jitlobha tmur tara l-pittura, issa li kienet lesta. L-istampa tal-kwadru dabet malli kixxifha Marta, l-istess kif kienet tagħmel il-linka ta' fuq l-ittri. L-għada tal-posta reġa' ġie imma ma kienx l-istess pustier gustuż tas-soltu għaliex il-pustier l-ieħor kien "siefer".

Din in-novella għandha xejriet **surrealističi** fejn ir-rakkont jitbiegħed mir-realtà u mil-loġika u jħalli l-immaġinazzjoni timraħ. Il-linka li tisparixxi fl-ittri, iż-żebgħa li tgħib mill-pittura, it-tfajla li togħsfor u l-pustier xiħ u ikrah li jitfaċċa flok il-pustier tas-soltu huma kollha elementi surrealistiċi.

Ir-relazzjoni bejn Marta u l-pustier hija waħda ambigwa u tibqa' dejjem fuq l-istess livell. Għalkemm jidher li l-pittur kien ossessjonat fuqha, huwa qatt ma qalilha xejn x'kien iħoss għaliha. Il-fatt li kien qed isegwiha jwassal biex f'Marta jitnissel certu biża'.

Marta ma tkunx tista' tifhem l-esperjenzi strambi li kienet għaddejja minnhom. Ir-reazzjoni ta' Marta hija waħda li tagħmel sens quddiem din is-sitwazzjoni u għalhekk il-qarrej jista' jidentifika magħħa, filwaqt li jsibha diffiċċi jifhem x'kien qed iseħħi madwarha. L-awtur ikompli jibni ma' din l-atmosfera negattiva u jżid l-ansjetà permezz ta' vokabolarju negattiv (*diqa, sikkina, b'ħarsa ta' swied il-qalb, kuritur mudlam*). Permezz tat-tmiem tan-novella, l-awtur jagħti ftit tas-sens lill-istorja u b'hekk il-qarrej ikun jista' jasal għal-dak li qed jissuġġerixxi l-awtur: Li l-pustier u l-pittur huma l-istess persuna.

A. Wieġeb Veru jew Falz.

1. Marta kienet tkun fuq ix-xwiek tistenna lil tal-ħobż. _____
2. Marta kien ilha sitt snin tircievi l-ittri mingħand pittur. _____
3. F'dawn l-ittri dan iż-żagħżugħ kien jgħidilha dwar kemm kellu xogħol interessanti. _____

B. Kompli s-sentenzi.

1. F'dawn l-ittri ż-żagħżugħ pittur qatt ma kien kellimha dwar _____ u jekk kienx _____ jew jekk kienx iddeċċeda li jibqa' _____. _____.
2. Marta _____ meta fl-ittra qrat li ż-żagħżugħ kien qed ipinġiha u li kien jaf x'jisimha.

Ċ. Irrispondi dawn il-mistoqsijiet.

1. X'talabha tagħmel f'waħda mill-ittri li bagħtilha l-pittur? _____
2. X'garalha l-pittura hekk kif kixxifha Marta? _____
3. Min kien tassew il-pittur misterjuż? _____

Ix-Xini Jimxi fl-Art p. 45 – Manwel Magri

Manwel Magri huwa wieħed minn tal-bidu li ġadmu biex il-folklor Malti jkun apprezzat u studjat. Huwa ġabar għadd ġmielu ta' tħejx fuq minn madwar il-pajjiż kollu.

Is-silta **Ix-Xini Jimxi fl-Art** hija ħrafa li fiha s-sultan ġħamel avviż li jekk xi ħadd jirnexxilu jagħmel xini (dgħajsa kbira) jimxi fuq l-art, huwa kien lest iżewġu lil bintu. Tliet aħwa, ittantaw xortihom. L-ewwel u t-tieni wieħed li Itaqgħu max-xwejha u ma tawhiex ħobż spiċċaw lura d-dar midruba. It-tielet wieħed ta “ħalq ħobż” lix-xiħa, berkitu u awguratlu li mal-ewwel daqqa li jagħti bir-rixa (mannara) fuq is-sigra joħrog xini jimxi fl-art. U hekk ġara għaliex mal-ewwel siġra li mess ħareġ xini kif kien mistenni. Xhin rah mifxul raġel xwejjah rikeb miegħu u dderiġieh biex jgħabbi n-nies biex jgħaqqu l-membri tal-ekwipaġġ. Fost dawn kien hemm irġiel b’ħafna kapaċitajiet u ħiliet speċjali fosthom wieħed li jiġi ħafna u ieħor b’mira preċiża.

Malli waslu ħdejn is-sultan, dan m'aċċettax li jiżewġu lil bintu u vvintalu mistoqsijiet ġodda. Għalkemm iż-żagħżugħ u l-baħrin tiegħu rnexxielhom isolvu l-isfidi kollha tas-sultan, dan ordna li l-ġuvni jinqatel mill-baħrin tiegħu stess. Is-sultan mar pesonalment biex jara din l-eżekuzzjoni. Iżda fuq ordni tax-xwejjaħ dawn daru għas-sultan u qatluh. U hekk iż-żagħżugħ irnexxielu jakkwista dak li kien ħadem għalih.

Permezz tal-ġbir tal-ħrejjef Magri rnexxielu jħallilna wirt lingwistiku importanti għaliex fost l-oħrajn insibu ġħadd ta’ kliem u espressjonijiet li llum m’għadniex nużaw. F’din il-ħrafa jiispikka r-rwol tax-xwejjaħ li b’għerfu jidderi liż-żagħżugħ jasal fejn xtaq.

A. Irrispondi Veru jew Falz

1. Ħrafa hija rakkont morali qasir li jagħti pjacir u jgħallem. _____
2. F'din il-ħrafa nsibu użu wiesa' tad-diskors dirett (stil konverżazzjonal) u l-kliem li jintuża huwa wieħed popolari użat fil-ħajja ta' kuljum. _____
3. It-tagħlima ta' din il-ħrafa hija li għandna nwebbsu rasna u ma nisimgħu minn ħadd. _____

B. Wieġeb dawn il-mistoqsijiet.

1. Kif irrisponda t-tielet żagħżugħ għat-talba tax-xwejha biex jagħtiha ftit ħobż?
-

2. Kif laqgħu liż-żagħżugħ is-sultan meta ra li kien irnexxielu jibni xini jimxi fuq l-art?
-

3. X'nitgħallmu mill-imġiba tas-sultan u mill-fatt li ma żammx kellmtu?
-

4. Xi rwol għandi x-xiħ f'din il-ħrafa?
-

5. Sib qawl li jaqbel mal-imġiba taż-żagħżugħ fil-konfront tax-xiħ?
-

Jacqueline p. 48 - Pierre J. Mejlak

Mario, żagħżugħ ta' 27 sena, hu maqbud bejn 2 sitwazzjonijiet:

- 1) li jibqa' għażeb u jibqa' jgħix ma' ommu
- 2) li jsib tfajla u jissetilja magħha.

Kronologikament, l-istorja ġrat hekk:

Nhar *Hamis ix-Xirka*, Mario kien qiegħed fuq iz-zuntier u kien hemm tfajla, jisimha Jacqueline, li tbissmitlu. Mario nħasad għaliex ħaseb li din it-tfajla setgħet ħasbitu xi ġaddieħor f'dak id-dlam. Huwa tbissmilha lura.

Nhar *I-Għid*, Mario ra lil Jacqueline u tbissmilha mal-ewwel. Huwa nnota kif fix-xemx, din it-tfajla kienet tidher isbaħ.

Il-Ġadd ta' wara, Jacqueline stednit biex il-Ġadd ta' wara jmorru jekklu pizza flimkien. Mario nħasad u ħaseb li jekk jibda joħrog ma' Jacqueline, kien se jkollu jbiddel l-istil ta' ħajja tiegħu. Jigifieri jrabbi l-għaqal, isib xogħol aħjar, jieħu iż-żieq ħsieb ta' flusu, jaħseb għal dar, u jnaqqas il-ħruġ minn ma' shabu.

Gimagħtejn fuq I-Ġħid, Mario rrealizza li kien se jittlef il-logħba futbol tal-Milan. Għalhekk, Mario nqabad bejn haltejn x'jaqbad jagħżel: imur jiltaqa' ma' Jacqueline? jew jibqa' d-dar jara l-futbol? Imma Mario kelli 27 sena u kien matur biżżejjed biex jagħżel li jmur jiltaqa' magħha.

Dakinhar tal-ħarġa.

Quddiem ir-ristorant kien hemm il-pulizija għax kien hemm theddida ta' bomba u għalhekk il-ħaddiema u l-klijenti kellhom jinħarġu mir-ristorant. Il-pjan ta' Jacqueline u ta' Mario kelli jinbidel. Dawn spicċaw jixtru l-pastizzi u l-Kinnie, u qaqħdu fil-karozza jsegwu x-xena ta' barra. Mario kien kuntent li Jacqueline aċċettat li jagħmlu hekk u għalhekk ħassu komdu ma' din it-tfajla semplice. Madankollu ma nafux jekk dawn it-tnejn irranġawx bis-serjetà jew le.

Kummenti oħra:

Din in-novella hi maqsuma **f'żewġ partijiet**. L-ewwel parti hija l-“ħsieb” li jgħaddi minn moħħ Mario. Dan it-tqassim partikolari jinftiehem biss meta l-qarrej jasal fit-tmiem tan-narrazzjoni. Fl-aħħar mument il-qarrej jifhem li l-ewwel parti hi antiċipazzjoni ta' dak li ser jiġri aktar tard fir-rakkont.

Il-karattri taż-żewġ żgħażaq jikkun trastaw. *Mario* għandu karattru dgħajjef, vittma tad-dubji u tal-biża’. Għandu element ta' telqa u rassenjazzjoni ta' xi ħadd li ma jistax jibdel id-destin tiegħu u ta' xi ħadd li qatt ma jiprova għax jibża mill-falliment. *Jacqueline* għandha karattru sod ta' xi ħadd li ma jibżax jagħmel l-ewwel pass. Kienet hi li tbissmet lil Mario u kienet hi li tat bidu għar-relazzjoni tagħhom billi stednit għal pizza.

A. Immarka Veru jew Falz.

1. Mario kien tassew jixtieq joħrog ma' tfajla. _____
2. Jacqueline hija tfajla mistħija li toqgħod lura milli tagħmel hi l-ewwel pass. _____

B. Irrispondi din il-mistoqsja.

“Ma kienx ippreparat għal missila bħal din”. Int gieli kellek ċirkustanzi fejn ma kontx ippreparat għal dak li ġara? Irrakkonta f'paragrafu.